
ФИНАНСОВИ АСПЕКТИ В ОСЪЩЕСТВЯВАНЕТО НА СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА НА РЪЪЛГАРИЯ ПРЕЗ ПЕРИОДА 2000–2015 Г.

Ас. д-р Танер Исмаилов

*Стопанска академия „Д. А. Ценов” - Свищов,
катедра „Финанси и кредит”*

Резюме: В статията са изследвани състоянието и тенденциите в развитието на социалната политика на Република България в периода 2000–2015 година. Значимостта на проучването е обусловена от факта, че съгласно Консолидираната фискална програма разходите, които държавата прави в посока осъществяване на социалната си политика, съпоставени към БВП на страната през изследвания период, варират в границите на значителните 14,35% до 18,39%. През разглеждания период в страната се работи в посока към разширяване обхвата и възможностите за развитие на социалната политика. Въпреки промените в икономическата конюнктура, размерът на средствата, които се разходват за социална защита, нараства, което представлява непротиворечиво доказателство за стабилната и устойчива социална политика на РЪългария.

Ключови думи: социална политика, КФП, разходи по функции „Социално осигуряване, подпомагане и грижи”, „Здравеопазване”.

JEL: G28, H55, J18.

Изграждането на устойчива и просперираща държава зависи от два основни фактора – икономическа стабилност и обществено единство. Взаимовръзката между тези фактори се осъществява чрез социалната политика, която държавата провежда. От своя страна тя представлява „тази част от управлението на конкретното общество, която се отнася и влияе на социалния статус и жизнените шансове на социалните групи” (Брайкова, 1998). Провеждането на адекватна на обществените и икономическите потребности социална политика е дос-

татъчно условие за постигане на стабилност и устойчив растеж във всяка страна.

Средствата за осъществяване на социалната политика в България представляват един от най-значимите елементи на Консолидираната фискална програма. Обект на настоящата разработка представлява социалната политика на България в периода от 2000 г. до 2015 г. Неин предмет е анализът на приходите и разходите за осъществяване на социалната политика на държавата през същия период. На база проведения емпиричен анализ авторът си поставя за цел да се открият тенденциите и особеностите в агрегиране на приходите и осъществяване на разходите по функции „Социално осигуряване, подпомагане и грижи” и „Здравеопазване” през периода 2000–2015 г.

Фундамент в теорията за социалната държавна политика са: социалната справедливост, социалното равенство и социалната защита. Дефинирането на термина „социална справедливост” се базира върху концепцията за правата на човека и равенството и означава: „по-висока степен на икономически егалитаризъм, постигнат чрез преразпределение на доходите” (Blackford). Социалното равенство от своя страна представлява установено равнище, при което всички индивиди в рамките на определено обществото или изолирана социална група имат еднакъв статут във връзка със своите граждански права, свобода на словото, правото на собственост, както и осигурен от държавата равен достъп до социални стоки и услуги. Съгласно Виенската декларация и програма за действие¹ от 1993 г. социалното равенство означава и равенство в сферата на здравеопазването, икономическо равенство (в сферата на доходите), както и равенство в рамките на осигурителните системи на страните. Социално равенство се установява при пълната липса на административно и нормативно наложени бариери между социални класи или касти, както и дискриминационни практики към личността на всеки гражданин на определена държава. Механизмът на социалната държава спомага да се тушира негативният социален ефект от икономическите различия и социалното неравенство.

За да бъде точно дефинирано понятието „социална политика”, е необходимо да се разгледат и категориите финансова и данъчна система, тъй като социалната политика на всяка страна съществува в пряка зависимост от финансовата и данъчната ѝ система. Финансовата система като форма на организация на паричните отношения традиционно се разделя на три взаимосвързани подсистеми: корпоративни финанси (тър-

¹ Виенската декларация и програма за действие включва основополагащи за Европейския съюз принципи за правата на човека, тяхната универсалност, насърчаване и защита.

говски дружества), публични финанси (държавни и общински финанси) и финанси на домакинствата (персонални финанси) (Бабкина, 6/2012). Секторът на домакинствата влияе върху всички нива на разпределение и преразпределение на националния доход. При първичното разпределение на продукта на труда се правят съответните удръжки, които се внасят в полза на държавния бюджет под формата на данъци и осигуровки. При преразпределението – през държавния бюджет се финансират индивидите в неравностойно положение или достигнали определена възраст, т.е. изплащат се пенсии, помощи, трансфери към сектора на домакинствата, а така също се доставят и публични услуги. Данъчната система от своя страна посредством данъчните плащания осигурява преразпределението на националния доход, както и необходимите на държавния бюджет приходи за осъществяване на разходната, в т.ч. социалната политика на страната (Брусарски, Захариев, & Манлиев, 2015).

Основна задача на всяка форма на държавно управление е осигуряването на достатъчно средства за финансиране на отделните компоненти на социалната политика. Отделните индивиди са зависими от своите доходи за покриване на разходите за издръжка, а правителството зависи от приходите от данъци и удръжки, за да плаща сметките си (Коцев & колектив, 2008). Тъй като търсенето на правителствени услуги постоянно се увеличава, следва да се подобрява и събираемостта на данъците и социалните плащания. С оглед неизбежността на данъчните и социалните плащания и поради факта, че те представляват основен елемент на данъчната политика на страната, респ. осигуряват средствата за провеждане на адекватна на потребностите на населението социална политика, тяхното задълбочено проучване представлява особен интерес.

Съгласно Конституцията България е „демократична, правова и социална държава” (Конституция на Република България, 2016), в която всички граждани са равни пред закона и „не се допускат никакви ограничения на правата или привилегии” (Конституция на Република България, 2016), което означава, че осигуряването на социална защита на населението е сред основните приоритети на страната.

Във връзка с възприетия от Европейския съюз модел за управление на социалната политика в страните–членки се акцентира главно върху категорията „социална защита”, която обхваща „всички интервенции от обществени или частни органи и организации, насочени към облекчаване на домакинствата или лицата от тежестта на определени рискове или нужди, при условие, че не се включват нито едновременни реципрочни, нито индивидуални мерки” (Интегрирана статистика на социалната защита (ESSPROS) – Приходи и разходи за социална защита, 2016). Социалната защита представлява най-съществения за населението

компонент на социалната политика на страната, тъй като нейното проявление оказва пряко въздействие върху индивидите и домакинствата. За да може държавата да провежда мащабна и ефективна социална политика, тя трябва да разполага с необходимия за това финансов ресурс. Осъществяването на държавни разходи и разходването на средства за социалния сектор трябва да бъдат съгласувани с политиката по събиране и натрупване на приходи в бюджета на страната (Врачовски, Йорданов, & колектив, 2008). Финансирането на социалната защита в България се осъществява от два основни източника – задължителните и доброволни социално-осигурителни вноски или пряко финансиране от държавния бюджет.

С цел внасяне на яснота за методите на финансиране и разходване на средствата за осъществяване на социалната защита Европейската система за интегрирана статистика на социалната защита (ESSPROS)² (Glossary: European system of integrated social protection statistics (ESSPROS)/ISSN 2443-8219, 2016) въвежда статистическата единица „схема за социална защита”. Основен елемент на ESSPROS е основният модул (Core system), който съдържа данни за предоставените социални помощи и обезщетения, тяхното финансиране, както и за приходите и разходите на единиците, натоварени с осигуряване на социалната защита (Европейска система за интегрирана статистика на социалната защита, 2016). Съгласно ESSPROS и специфичните особености на националната социална политика, в Република България се включват осемнадесет схеми за социална защита (Колев, 2005).

Началото на „Фонд Пенсии” е поставено през 2000 г., създаден е като част от Държавното обществено осигуряване, чиито предшественик, основан в съответствие със Закона за фонд „Обществено осигуряване” през 1995 г., е фонд „Обществено осигуряване”. Средствата по фонда се натрупват под формата на:

- осигурителни вноски от работодатели и осигурени лица;
- осигурителни вноски от самонаети лица;
- правителствени вноски (субсидии);

² Европейската система за интегрирана статистика на социалната защита (ESSPROS) представлява специфичен инструмент за статистическо наблюдение на социалните плащания за целите на социалната защита и тяхното финансиране в страните-членки на Европейския съюз. Тя се състои от три модула – основен, за бенефициентите на пенсии и за нетните социални обезщетения. В основния модул се формират годишни данни за приходите и разходите по схеми на социална защита и за изплатените обезщетения и помощи по функции „Болест/Здравна грижа”, „Инвалидност”, „Навършена възраст”, „Семейство/Деца”, „Наследници”, „Безработица”, „Жилищни нужди” и „Социално изключване”.

- трансфери от Професионални пенсионни фондове за очакваните пенсии до 2010 г.;
- други (собствени) приходи.

Фонд „Пенсии, несвързани с трудова дейност” съществува от началото на 2002 г., когато е отделен от „Фонд Пенсии” и включва всички пенсии, несвързани с трудова дейност. Финансирането на Фонд „Пенсии, несвързани с трудова дейност” се извършва изцяло чрез трансфери от държавния бюджет.

През 2000 г. като компонент на Държавното обществено осигуряване и в съответствие със Закона за обществено осигуряване е създаден **Фонд „Трудова злополука и професионална болест”**, чието финансиране се осигурява чрез вноски от работодателя и трансфери от държавния бюджет.

Фонд „Общо заболяване и майчинство” е основан през 2000 г. като приемник на Фонд „Обществено осигуряване”, като вноските по него се натрупват от: работодателя и осигуреното лице в съотношение, регламентирано от Кодекса за социално осигуряване и осигурителните вноски на самонаети лица. Най-съществен във финансово изражение компонент от средствата, които фондът изплаща, е както, следва: обезщетение за временна нетрудоспособност (от четвъртия ден нататък – първите три се поемат от работодателя) и обезщетения за отглеждане на дете, до навършване на 2-годишна възраст.

Създаден през 2002 г., **Фонд „Безработица”** е част от Държавното обществено осигуряване. Фондът е създаден с цел опосредстване процеса по натрупване и изплащане на обезщетенията за безработица в страната. Той се финансира чрез:

- осигурителни вноски от работодатели и осигурени лица в съотношение, определено в Кодекса за социално осигуряване.
- трансфери от Държавния бюджет (Европейска система за интегрирана статистика на социалната защита, 2016).

Учителският пенсионен фонд е създаден през 1997 г. Неговото учредяване е регламентирано в чл. 33 на Закона за фонд „Обществено осигуряване”. Финансирането на фонда се извършва чрез осигурителна вноска от работодателя (4,3%) и собствени приходи.

Основаването на **Професионалните пенсионни фондове** и **Универсалните пенсионни фондове** е регламентирано с текстове на Кодекса за социално осигуряване, в сила от 01.01.2000 г. Първоначално само 8 дружества в страната разполагат с лиценз за управление на про-

фесионални пенсионни фондове. Към 2016 г. те са девет на брой³ (Комисия за финансов надзор, 2016).

Формирането на средства по фондовете се извършва чрез: осигурителни вноски от работодатели (12% за първа категория труд и 7% за втора категория труд) и осигурени лица; собствени приходи и трансфери от Пенсионноосигурителни компании.

През 1998 година Народното събрание на РБългария приема Закон за здравното осигуряване (ЗЗО). Посредством този закон в страната се въвежда **задължителното здравно осигуряване**. По силата на чл. 6, ал. 1 от Закона за здравното осигуряване е създадена Националната здравноосигурителна каса (НЗОК), която започва да функционира на 15 март 1999 година (Национална здравноосигурителна каса, 2016). Средствата, осигуряващи нейното съществуване, се натрупват чрез: осигурителни вноски от работодатели и осигурени лица, вноски на самоосигуряващи се лица и субсидии от държавния бюджет. Размерът на здравноосигурителната вноска за 2016 г. (Национална агенция за приходите, Размер и разпределение на осигурителните вноски, 2016) е 8 % като разпределението на здравноосигурителните вноски между осигуряващия и осигурения е в съотношение 60:40, както следва: 3,2 на сто за сметка на осигурения лице и 4,8 на сто за сметка на осигуряващия. Здравноосигурителната вноска на самоосигуряващите се лица е изцяло за тяхна сметка и също е в размер 8 на сто за 2016 г.

Съгласно чл. 83 от Закона за здравното осигуряване „дейност по **доброволно здравно осигуряване** може да осъществяват застрахователните акционерни дружества (Закон за здравното осигуряване, чл. 83. (Изм. ДВ, бр. 107 от 2002 г.) (1) (Изм. ДВ, бр. 60 от 2012 г., в сила от 07.08.2012 г.), 2017), които към 2016 г. в България наброяват 16⁴.

Здравните грижи, пряко финансирани от държавата, от 2005 г. се регламентират от Закона за здравето, като съществуването на схемата се осигурява чрез: „субсидии от държавния бюджет и трансфери от бюджета на Министерството на здравеопазването; субсидии от Глобалния фонд и трансфери от Националната здравно-осигурителна каса”

³ ППФ „Доверие”; ППФ „Съгласие”; ППФ „ДСК-Родина”; ЗППФ „Алианс България”; „Ай Ен Джи ППФ”; ППФ „Бъдеще”; ППФ „Лукойл-Гарант”; ППФ „Пенсионноосигурителен институт”; ППФ „Топлина”.

⁴ България „Здраве”; Дженерали „Застраховане”; „Доверие” АД; „Евроинс” Здравно Осигуряване; „Медико 21”; „Далл Бог Живот и Здраве”; „Токуда” Здравноосигурителен Фонд; Общинска здравноосигурителна каса; ЗОК „Фи Хелт”; „Булстрад” Живот; ДЗИ „Живот”; „Надежда”; Съгласие; Европейска Здравноосигурителна каса; „Уника” Живот; „Виктория”.

(Европейска система за интегрирана статистика на социалната защита, 2016).

Схемите **Подпомагане на семейства с деца и закрила на детето** и **Социално подпомагане** са основани през 2000 г. и 1998 г. съответно със Закона за закрила на детето и Закона за социално подпомагане. Схемата Подпомагане на семейства с деца и закрила на детето е изменена през 2002 г. със Закона за семейни помощи за деца. Финансирането и на двете схеми се извършва чрез субсидии от държавния бюджет.

Социална интеграция на хората с увреждания е създадена през 1995 г. и финансирането ѝ е изцяло за сметка на субсидии от държавния бюджет.

На 1 декември 1990 г. с Постановление на Министерския съвет се учредява Национално бюро по заетостта с цел организиране на дейността по осигуряване на трудова заетост на населението (Агенция по заетостта, 2016). Заедно с Националното бюро са създадени и териториални бюра по труда. По-късно, през 1998 г. е основана Националната служба по заетостта, преименувана на Агенция по заетостта през 2002 г. Финансирането на схемата се извършва изцяло за сметка на субсидии от държавния бюджет до 2011 г., когато получава допълнително финансиране от оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”.

Програма „**Социални стипендии за ученици и студенти**” е регламентирана от постановление 90/2000 на Министерски съвет. Финансирането им е за сметка на субсидии от държавния бюджет.

Чрез извършени промени в Закона за социално подпомагане през 2003г. е създадена схема **Социални услуги, извършвани от общините**. **В посочения закон са регламентираны** задълженията на общините, свързани със социалната защита. **Осигуряването на средства за изпълнението им се извършва чрез** трансфери от държавния бюджет и общинския бюджет.

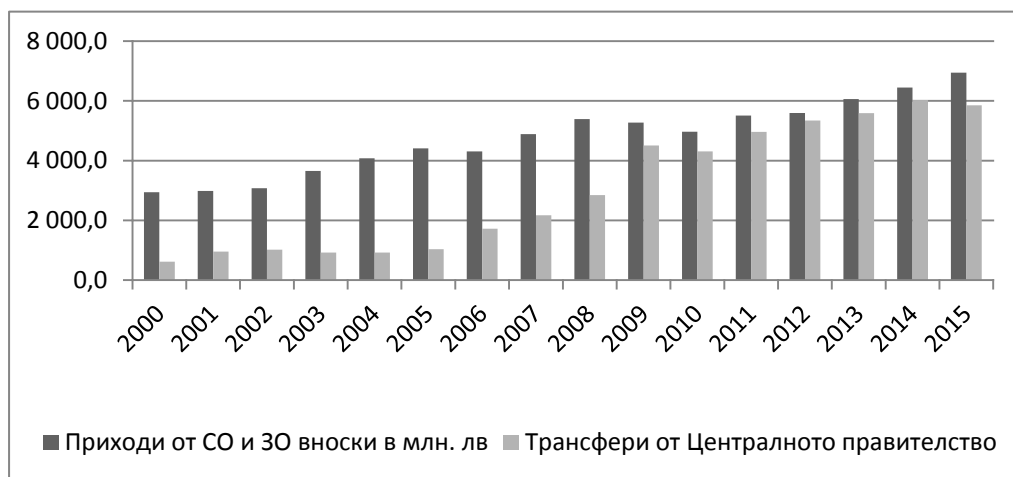
Социални помощи и обезщетения, изплащани от работодателя, е схема, чието начало е поставено с текстове от допълнителни разпоредби към Кодекса на труда от 1997 г. Средствата по схемата се осигуряват от косвени социални осигуровки от работодателя.

Разходите за социална защита и здравно осигуряване (социалните помощи и обезщетения) се класифицират по функция и тип. Функцията на социалното обезщетение или здравната грижа се отнася до първоначалната цел, за която се осигурява тя, независимо от законодателните или институционалните разпоредби (Класификация на социалните помощи и обезщетения, 2016). Различават се следните функции: болест/здравна грижа, инвалидност, старост, наследници, семейство и деца, безработица, жилищни нужди, социално изключване.

Осъществяването на финансирането на функциите за социална защита се извършва посредством осигурителни вноски, разпределени съгласно актуалното законодателство в пропорция между работодателя и работника и държавния бюджет, или чрез еквивалентно-преразпределителен метод. Този метод е възприет изцяло и в българската осигурителна, практика като се осъществява чрез приходите от агрегираните от социални и здравни осигурителни вноски и преразпределяне на средства чрез бюджетни трансфери⁵.

Във формирането на приходите, необходими за осъществяване на разходната политика на страната по функциите „Здравеопазване” и „Социално осигуряване, подпомагане и грижи”, най-съществен елемент представляват социалноосигурителните и здравноосигурителните вноски. Тъй като системата за финансирането им е изградена на база еквивалентно-преразпределителния метод, другият метод за набавяне на необходимите средства представляват трансферите от правителството.

Графика 1. Приходи от социалноосигурителни вноски, здравноосигурителни вноски и трансфери от централното правителство в България през периода 2000 –2015 г. (Данни по консолидираната фискална програма (годишни), Социално осигуряване, 2016)

⁵ Съгласно чл. 24 от Закона за социалното подпомагане, неговото финансиране се извършва чрез:

1. (изм. - ДВ, бр. 15 от 2013 г., в сила от 01.01.2014 г.) държавния бюджет;
2. общинските бюджети;
3. национални и международни програми;
4. дарения от местни и чуждестранни физически и юридически лица;
5. изм. - ДВ, бр. 51 от 2011 г.) средства от фонд „Социална закрила”;
6. други източници.

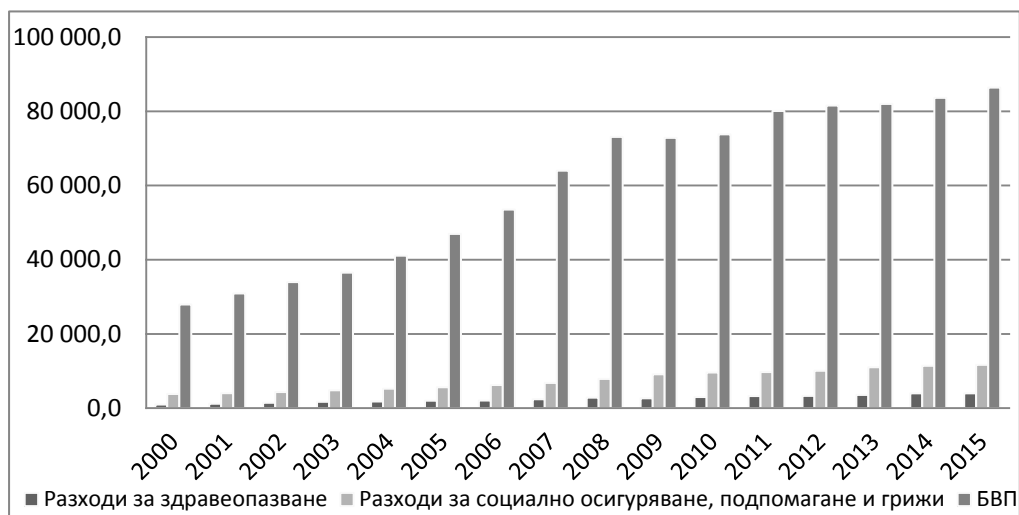
През периода 2000–2015 г. приходите от социалноосигурителни и здравноосигурителни вноски нарастват в абсолютна сума от 2 943,4 млн. лв. до 6 947,1 млн. лв., като тенденцията е на плавно нарастване до 2008 г., спад през 2009–2010 г., обясним от свиването на производството, а оттам и увеличение на безработицата и намаление на осигурителните вноски, и отново плавно нарастване след 2010 г. до края на изследвания период (Вж. Графика 1).

Прави впечатление нарастването на трансферите от Централното правителство, през изследвания период тяхната сума нараства над 9 пъти – от 615,7 млн. лв. през 2000 г. до 5 849,6 млн. лв. през 2015 г. (Данни по консолидираната фискална програма (годишни), Социално осигуряване, 2016). Тази тенденция е обяснима от обстоятелството, че провеждането на определената от правителствата социална политика е неподвластна на икономическата конюнктура. Без значение дали икономиката е в подем или стагнация, величината на разходите за социално осигуряване, подпомагане и грижи, както и здравеопазване в съотношение към БВП на страната се запазва.

Съществен елемент от разходите по Консолидираната фискална програма на РБългария представляват разходите по функциите „Здравеопазване” и „Социално осигуряване, подпомагане и грижи”, или функциите, осигуряващи социалната защита в страната. През изследвания в настоящата разработка период от 2000 г. до 2015 г. техният общ размер, съпоставен с БВП на България за същия период, варира в рамките на 14,35% през 2007 г. до 18,39% през 2014 г. (Вж. Графика 1). Общата сума на разходите по функции „Социално осигуряване, подпомагане и грижи” и „Здравеопазване”, съпоставена към Брутния вътрешен продукт на страната през периода от 2000 г. до 2004 г. остава относително непроменлив – варира в границите на 16,91% до 17,81%. През 2006 г., 2007 г. и 2008 г. са регистрирани най-ниските стойности на разходите по двете функции, съотв. 15,39%; 14,35% и 14,65% (Вж. Графика 1), което е обяснимо с икономическата конюнктура в страната, през този период българската икономика е в подем.

Размерът на разходите по Функция „Здравеопазване” през изследвания период в абсолютна сума нараства, както нараства и БВП на страната – от 977,7 млн. лв. през 2000 г. до 3971,5 млн. лв. през 2015 г. (Вж. Графика 2, Графика 3). В съотношение към БВП през периода 2000–2015 г. размерът на разходите нараства значително от 3,5% през 2000 г. до 4,77% през 2015 г. Тази тенденция е обяснима поради обстоятелството, че разходите, които държавата прави за осъществяване на политиката си в областта на здравеопазването и здравните грижи, са неподвластни на икономическата конюнктура в страната.

Графика 2. Разходи за „Социално осигуряване, подпомагане и грижи” и „Здравеопазване” в България и БВП за периода 2000–2015 г. в млн. лв. (Консолидирана фискална програма 1998–2015 г., Разходи по функции, „Здравеопазване” и „Социално осигуряване, подпомагане и грижи”, 2016)

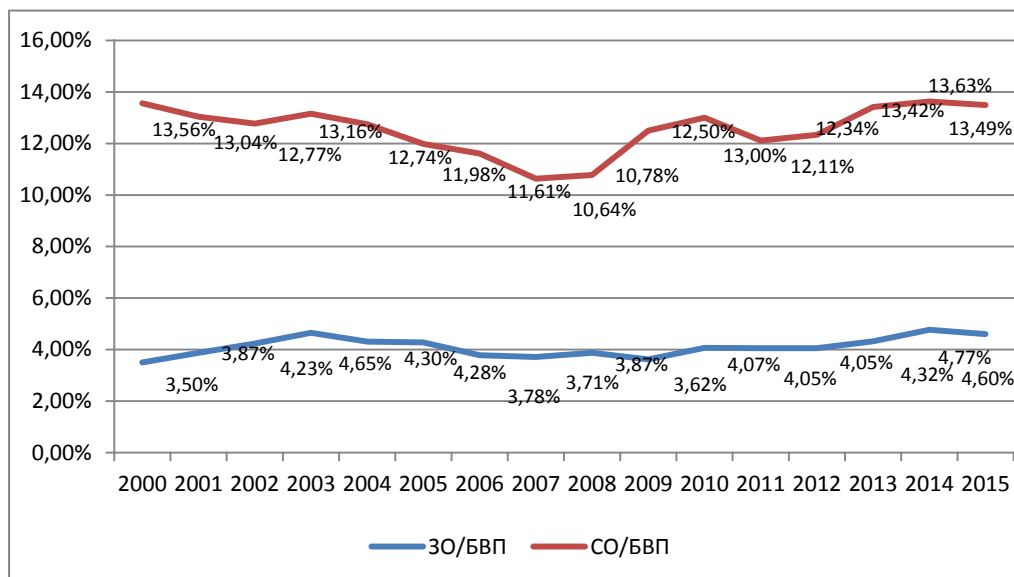
Както вече беше уточнено, системата за финансиране на здравеопазването е устроена на база еквивалентно-преразпределителния метод, като средствата се осигуряват от здравноосигурителните вноски на работещите лица и от бюджетните трансфери. Разходите по функция „Здравеопазване” остават неподвластни на цикличността в икономиката и фазата, в която се намира тя.

В сферата на „Социално осигуряване, подпомагане и грижи” тенденцията в размера на разходите за осъществяване на политиката в областта се различава значително от тази в сферата на здравеопазването. В абсолютна сума размерът на средствата, които държавата разходва по посочената функция, се увеличава 3,02 пъти, от 3 785,5 млн. лв. през 2000 г. до 11 654,2 млн. лв. през 2015 г. (Вж. Графика 1 и Графика 2).

В съотношение към БВП на страната през изследвания период 10,64% до 13,63%. През периода от 2000 г. до 2008 г. разходите за „Социално осигуряване, подпомагане и грижи”, съпоставени към БВП на страната, намаляват от 13,56% до 10,78% (Вж. Графика 2 и Графика 3).

Тенденцията на намаление е обяснима от обстоятелството, че в периода до 2008 г. българската икономика е в подем, разширява се производственият потенциал, което от своя страна се отразява в намаление на безработицата. Според данни на Евростат през 2008 г. тя е едва 4,8% (Евростат, Коефициент на безработица, сезонно изгладен, 2017).

Графика 3. Разходи за „Социално осигуряване, подпомагане и грижи” и „Здравеопазване” в % от БВП в България за периода 2000 –2015 г. (Консолидирана фискална програма 1998–2015 г., Разходи по функции, „Здравеопазване” и „Социално осигуряване, подпомагане и грижи”, 2016)

Ниското ниво на безработицата е сред най-съществените фактори, оказващи влияние върху средствата, разходвани за социално подпомагане и грижи в страната. Това е така, защото ниските нива на безработица означават повече заети лица, които внасят повече социални осигуровки, а също така и по-малко лица, на които е необходимо финансиране и социално подпомагане.

В периода след 2009 г. до 2015 г. се наблюдава тенденция на нарастване размера на разходите за „Социално осигуряване, подпомагане и грижи”, съпоставени към БВП, като от 10,78% през 2009 г. достига до 13,63% през 2014 г. Най-осезаемо е нарастването между 2009 г. и 2010 г. – от 10,78% до 12,50% (Вж. Графика 3), което е обяснимо от обстоятелството, че в този период в българската икономика се проявяват негативните последици от Световната икономическа криза – свиването на производството води до увеличение на безработицата, а оттам и на средствата, необходими за осигуряване на социално подпомагане и грижи, т.к. увеличаващият се брой безработни лица неминуемо води до нарастване размера на социалните плащания за тяхното подпомагане.

Изложените до момента постановки относно същността на соци-

алната политика и анализа на приходите и разходите за осъществяване на „Социално осигуряване, подпомагане и грижи” и „Здравеопазване” в България в периода 2000–2015 г. позволяват на автора да обособи следните най-значими изводи:

Провеждането на адекватна и устойчива на протичащите в икономиката процеси социална политика е сред приоритетите на всяко правителство. Тя представлява съвкупност от конкретни действия и мерки, предприети с цел подобряване благосъстоянието и стандарта на живот на обществото. Адекватната на обществените потребности социална политика, от една страна, и осигуряването на достатъчно приходи за нейното провеждане, от друга са основна и достатъчна предпоставка за осъществяване на посочената цел.

Необходимите за финансиране на социалната политика в страната средства се осигуряват на база еквивалентно-преразпределителния метод – в пропорция между работодателя, работника и държавния бюджет. През изследвания период приходите от социалноосигурителни и здравноосигурителни вноски постепенно се увеличават за разлика от значителното нарастване на бюджетните трансфери. Това е обяснимо от обстоятелството, че необходимостта от социално осигуряване, подпомагане и грижи, както и здравеопазване, е неподвластна на икономическата конюнктура в страната, т.е. в случай, че се наблюдава невъзможност за акумулиране на необходимите за осъществяване на социалноосигурителната и здравноосигурителните политики на страната приходи, то делът на бюджетните трансфери нараства.

Провежданата в РБългария социална политика е сред най-капиталоемките елементи от структурата на Консолидираната фискална програма в страната през периода 2000–2015 г. Средствата, необходими за обезпечаване на разходите за „Социално осигуряване, подпомагане и грижи” и „Здравеопазване”, съпоставени към БВП на страната за същия период, са средно 16,52%. Съгласно проведения емпиричен анализ на размера на приходите от социалноосигурителни и здравноосигурителни вноски през изследвания период, може да се заключи, че се наблюдава тенденция на непрекъснато нарастване от 2943,4 млн. лв. през 2000 г. до 6947,1 млн. лв. през 2015 г.

Разходите за осъществяване на функциите „Социално осигуряване, подпомагане и грижи” и „Здравеопазване” нарастват с увеличението на БВП на страната. В процентно изражение към БВП те варират между 14,35% през 2007 г. до 18,39% през 2014 г., което ги нарежда сред най-съществените разходни елементи на Консолидираната фискална програма на страната. Най-осезаемо е нарастването след 2009 г., което се обяснява с обстоятелството, че негативните проявления на последиците

от Световната икономическа криза в РБългария пораждат обективната необходимост от значително по-голям финансов ресурс за осъществяване на плащанията по посочените функции.

Използвани източници

Blackford, R. (н.д.). *Genetic enhancement and the point of social equality*, Institute for Ethics and Emerging Technologies. Свалено от <http://ieet.org/index.php/IEET/more/689/%20Genetic%20enhancement%20and%20the%20point%20of%20social%20equality>

Glossary: European system of integrated social protection statistics (ESSPROS)//ISSN 2443-8219. (30 10 2016 г.). Свалено от [ec.europa.eu: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:European_system_of_integrated_social_protection_statistics_\(ESSPROS\)](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:European_system_of_integrated_social_protection_statistics_(ESSPROS))

Агенция по заетостта. (4 12 2016 г.). Свалено от www.az.government.bg: <https://www.az.government.bg/bg/pages/za-nas/>

Бабкина, Е. (6/2012). Персоналните финанси как основно звено на финансовата система. *Журнал ВАК, Финанси и кредит - (42) УЭКС*, 42.

Брайкова, Т. (1998). *Модерните социални държави. Политиката на САЩ, Великобритания, Германия и Швеция*. София.

Брусарски, Р., Захариев, А., & Манлиев, Г. (2015). *Финансова теория*. В. Търново: Фабер.

Врачовски, Д., Йорданов, П., & колектив. (2008). *Социално осигуряване: Анализ, контрол и отчетност на осигурителните отношения*. Свищов: АИ Ценов.

Данни по консолидираната фискална програма (годишни), Социално осигуряване. (30 10 2016 г.). Свалено от www.minfin.bg: <http://www.minfin.bg/bg/statistics/13>

Европейска система за интегрирана статистика на социалната защита. (22 11 2016 г.). Свалено от www.nsi.bg: http://www.nsi.bg/sites/default/files/files/metadata/Social_1_Methodology.pdf

Евростат, Коефициент на безработица, сезонно изгладен. (10 1 2017 г.). Свалено от [ec.europa.eu: http://ec.europa.eu/eurostat/en/web/lfs/statistics-illustrated](http://ec.europa.eu/eurostat/en/web/lfs/statistics-illustrated)

Закон за здравното осигуряване, чл. 83. (Изм. ДВ, бр. 107 от 2002 г.) (1) (Изм. ДВ, бр. 60 от 2012 г., в сила от 07.08.2012 г.). (10 1 2017 г.). Свалено от www.nssi.bg: <http://www.nssi.bg/images/bg/legislation/laws/ZZO.pdf>

Интегрирана статистика на социалната защита (ESSPROS) – Приходи и разходи за социална защита. (2016). Свалено от www.nsi.bg:

<http://www.nsi.bg/bg/content/4076/%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%B4%D0%B8-%D0%B7%D0%B0-%D1%81%D0%BE%D1%86%D0%B8%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%B0-%D0%B7%D0%B0%D1%89%D0%>

Класификация на социалните помощи и обезщетения. (4 12 2016 г.). Свалено от www.nsi.bg: http://www.nsi.bg/sites/default/files/files/metadata/Social_1_Methodology.pdf

Колев, К. (2005). *Социално осигуряване в България: Право, въпроси, казуси и задачи.* Свищов: АИ Ценов.

Комисия за финансов надзор. (25 10 2016 г.). Свалено от www.fsc.bg: <http://www.fsc.bg/bg/>

Консолидирана фискална програма 1998–2015 г., Разходи по функции, „Здравеопазване” и „Социално осигуряване, подпомагане и грижи”. (3 12 2016 г.). Свалено от www.minfin.bg: <http://www.minfin.bg/bg/statistics/13>

Конституция на Република България. (2016). Свалено от [parliament.bg](http://www.parliament.bg): <http://www.parliament.bg/bg/const>

Коцев, Ц., & колектив. (2008). *Публични финанси.* Варна: Стено.

Национална агенция за приходите, Размер и разпределение на осигурителните вноски. (2 12 2016 г.). Свалено от www.nap.bg: <http://www.nap.bg/page?id=591>

Национална здравноосигурителна каса. (23 11 2016 г.). Свалено от www.nhif.bg: <http://www.nhif.bg/web/guest/3>

НАРОДНОСТОПАНСКИ АРХИВ

ГОДИНА LXX, КНИГА 1 – 2017

СЪДЪРЖАНИЕ

Румяна Лилова

Петко Т. Ангелов

Бюджетно салдо – технически и финансови аспекти / 3

Ирина П. Казанджиева-Йорданова

Доктрината Too Big to Fail и мрежата за финансова сигурност / 15

Баки Хюсеинов

Развитие на човешкия капитал – икономически ефекти и пазарни аспекти / 41

Танер Исмаилов

Финансови аспекти в осъществяването на социалната политика на РБългария през периода 2000–2015 г. / 61

Бойко Петев

Специфични режими на облагане с ДДС в ЕС – методически казуси и решения / 75

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ:

Проф. д-р Андрей Захариев – главен редактор
Проф. д-р Георги Иванов – зам. главен редактор
Проф. д-р Йордан Василев
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Стоян Проданов
Доц. д-р Пламен Йорданов
Доц. д-р Румен Лазаров
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Анатолий Асенов
Доц. д-р Пресияна Ненкова

МЕЖДУНАРОДЕН СЪВЕТ:

Проф. д-р ик.н. Михаил А. Ескиндаров – Ректор на Финансовия университет при Правителството на Руската федерация – федерална държавна образователна институция за професионално образование, Доктор Хонорис Кауза на СА „Д. А. Ценов” – Свищов
Проф. Лестър Лойд-Ризън – Директор на Центъра по международен бизнес към Международното бизнес училище Ашкрофт, Кембридж, Великобритания
Проф. Кен О’Нийл – Ръководител на катедра по предприемачество и развитие на малкия бизнес към Департамента по маркетинг, предприемачество и стратегии на Университет Ълстер, Северна Ирландия
Проф. Ричард Торп – Бизнес школа на Университета Лийдс, професор по развитие на управлението, зам.-директор на Киурт институт, Лийдс, Великобритания
Проф. д-р ик.н. Андрий Крисоватий – Тернополски национален икономически университет, Доктор Хонорис Кауза на СА „Д. А. Ценов” – Свищов
Проф. д-р ик.н. Григоре Белостечник – Ректор на Молдовската академия за икономически изследвания, Доктор Хонорис Кауза на СА „Д. А. Ценов” – Свищов
Проф. д-р ик.н. Йон Кукуй – Президент на Сената на Университета Валахия – гр. Търговище, Румъния, Доктор Хонорис Кауза на СА „Д. А. Ценов” – Свищов
Проф. д-р ик.н. Михаил Ив. Зверяков – Ректор на Одеския държавен икономически университет, Доктор Хонорис Кауза на СА „Д. А. Ценов” – Свищов
Проф. д-р ик.н. Елена Непочатенко – Ректор на Умански национален аграрен университет (Украйна)
Проф. д-р ик.н. Дмитрий Лукьяненко – Първи зам.-ректор по научно-педагогическа и научна работа, Киевски национален икономически университет „Вадим Гетман” (Украйна)

Екип за техническо обслужване:

Анка Танева – стилев редактор
Ст. преп. Елка Узунова – координатор и ръководител на екипа
Ст. преп. Даниела Стоилова – превод на английски език
Ст. преп. Румяна Денева – превод на английски език
Ст. преп. Маргарита Михайлова – превод на английски език
Ст. преп. Иванка Борисова – превод на английски език
Ст. преп. Венцислав Диков – стилев редактор на английски език

Адрес на редакцията:

5250 Свищов, ул. „Ем. Чакъров” 2

Проф. д-р Андрей Захариев – главен редактор

☎ (+359) 889 882 298

Деяна Веселинова – технически секретар

☎ (+359) 631 66 309, e-mail: nsarhiv@uni-svishtov.bg

Албена Александрова – компютърен дизайн

☎ (+359) 882 552 516, e-mail: a.aleksandrova@uni-svishtov.bg

© Академично издателство „Ценов” – Свищов

© Стопанска академия „Димитър А. Ценов” – Свищов

ISSN 0323-9004

Народностопански архив

Свищов, година LXX, книга 1 - 2017

**Бюджетно салдо – технически
и финансови аспекти**

**Доктрината Too Big to Fail и мрежата
за финансова сигурност**

**Развитие на човешкия капитал – икономически
ефекти и пазарни аспекти**

**Финансови аспекти в осъществяването
на социалната политика на РБългария
през периода 2000–2015 г.**

**Специфични режими на облагане с ДДС
в ЕС – методически казуси
и решения**

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“

СВИЩОВ

Изисквания при депозиране на статии за сп. „Народностопански архив”

1. Обем: статии от 12 до 25 страници

2. Депозиране на материалите: на хартиен носител и в електронен вид като приложен файл на E-mail: NSArhiv@uni-svishtov.bg

3. Технически изисквания:

- изпълнение Word 2003 (минимум);
- размер на страницата – А4, 29-31 реда и 60-65 знака на ред;
- разстояние между редовете 1,5 lines (At least 22 pt);
- шрифт – Times New Roman 14 pt;
- полета – Top - 2.54 cm; Bottom - 2.54 cm; Left - 3.17 cm; Right - 3.17 cm;
- номерация на страницата – долу вдясно;
- текст под линия – размер 10 pt;
- графики и фигури – Word 2003 или Power Point.

4. Оформление:

- наименование на статията, име на автора, академична длъжност, научна степен – шрифт Times New Roman, 14 pt, с големи букви Bold – центрирано;

- наименование и адрес на местоработата; телефони за контакти и E-mail;

- резюме на български език в обем до 15 реда; ключови думи – от 3 до 5;

- **JEL** класификация на публикациите с икономически характер (<http://ideas.repec.org/j/index.html>);

- основен текст (изложение);

- таблиците, графиките и фигурите се вграждат софтуерно в текста (да позволяват езикова корекция и превод на английски). Цифрите и текстът вътре в тях се изписват с шрифт Times New Roman 12 pt;

- формулите се създават с Equation Editor.

5. Правила за цитиране: от 01.01.2017 г. в периодичните издания на СА „Д. А. Ценов” – Свищов за библиографско цитиране на информационни източници ще се използва **APA Style**. Неговите изисквания са поместени тук: <http://www.uni-svishtov.bg/default.asp?page=page&id=71> и тук: <http://www.apastyle.org/>.

Всеки автор носи отговорност за отстояваните идеи, съдържанието и техническото оформление на своя текст.

6. Ръкописите на нехабилитирани преподаватели се придружават от препис на протокол от катедрата, обсъдила и предложила научната разработка за публикуване.

От 1 януари 2017 г. заглавието на списанието на английски език е „Economic Archive”, като заменя транслитерираното наименование “Narodnostopanski archiv”, използвано до края на издателската 2016 г.

Авторите на публикуваните материали на страниците на списание „Народностопански архив” носят отговорност за тяхната автентичност.

От Редакционния съвет

www.uni-svishtov.bg/NSArhiv